

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Beata Buchwald

nauczyciel historii w Szkole Podstawowej nr 2 w Mosinie

Temat zajęć: **Holocaust** przestrogą przed skrajnym nacjonalizmem
– świadkowie wydarzeń o obozie zagłady Kulmhof

Spis treści

Etap edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele kształcenia – wymagania ogólne	3
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	3
Cele edukacyjne	3
ogólne	3
szczegółowe	3
Metody dydaktyczne	4
Środki dydaktyczne	4
Przebieg zajęć	4
I. Wprowadzenie	4
II. Rozwinięcie	5
III. Podsumowanie	5
Uwagi do realizacji	5
Załącznik 1	6

Etap edukacyjny:

szkoła podstawowa, klasa VIII, wiedza o społeczeństwie

Czas trwania zajęć:

45 minut

Odniesienie do podstawy programowej:

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Wiedza i rozumienie. Uczeń:

5. ma podstawową wiedzę na temat praw człowieka, środków masowego przekazu oraz wybranych spraw międzynarodowych.

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji. Uczeń:

2. wykorzystuje informacje do tworzenia własnej wypowiedzi na temat wydarzeń z życia społecznego, w tym publicznego.

III. Rozumienie siebie, rozpoznawanie oraz rozwiązywanie problemów.

Uczeń:

1. wyjaśnia związek między godnością a prawami, które mu przysługują;
6. rozpoznaje przypadki łamania praw w swoim otoczeniu;
7. argumentuje zasadność postaw obywatelskich – m.in. odpowiedzialności, troski o dobro wspólne i tolerancji.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

1. komunikuje się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego, oraz dyskutuje i przedstawia własne argumenty w wybranych sprawach tego typu;

3. współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

IV. Prawa człowieka. Uczeń:

1. uzasadnia, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych; wyjaśnia, że jest ona źródłem powszechnych, przyrodzonych, nienaruszalnych i niezbywalnych wolności i praw człowieka; analizuje sformułowania preambuły Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

VIII. Wspólnoty narodowe/etniczne i ojczyzna. Uczeń:

5. uzasadnia, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe (regionalną, narodową/ etniczną, państwową/ obywatelską, europejską); rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu, oraz uzasadnia potrzebę przeciwstawiania się tym zjawiskom.

Cele edukacyjne

ogólne:

- poznanie, na przykładzie obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem, czym jest skrajny nacjonalizm oraz do jakich prowadzi zagrożień.

szczegółowe:

Uczeń:

- zna podstawowe fakty na temat obozu zagłady Kulmhof;
- rozumie, do czego może prowadzić skrajny nacjonalizm; rozumie pojęcie *Holocaust*; zna konsekwencje nietolerancji;

- wie, jaką rolę odgrywają uniwersalne wartości dla zachowania pokoju na świecie i poszanowania ludzkiego życia;
- doskonalili umiejętność pracy ze źródłami;
- kształcą umiejętność analizy, interpretacji, dostrzegania związków przyczynowo – skutkowych;
- potrafi w dyskusji zaprezentować własne zdanie popierając je odpowiednio dobranymi argumentami;
- formułuje wypowiedź poprawną pod względem merytorycznym i językowym;
- doskonalili umiejętność współpracy w grupie.

Metody dydaktyczne:

- elementy wykładu,
- mapa mentalna,
- praca ze źródłami typu: relacja, zeznania, pamiętnik, film,
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- mapa *Polska pod okupacją*, [w:] *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Szkoła podstawowa*, Nowa Era, Warszawa 2011, lub <http://dzieje.pl/aktualnosci/niemieckie-obozy-zaglady-i-obozy-koncentracyjne> [materiał pomocniczy nr 1];

teksty źródłowe:

- *Świadectwo Jakuba Grojnowskiego, przymusowego grabarza z Chełmna, złożone w warszawskim getcie w 1942 r.* [tekst źródłowy nr 18];
- *Fragment pamiętnika niemieckiego nadleśniczego Heinza Maya, świadka eksterminacji Żydów w obozie zagłady Kulmhof* [tekst źródłowy nr 19];

- *Fragment zeznania Andrzeja Miszczaka, które zostało złożone 14 czerwca 1945 r. przed Sądem Okręgowym w Łodzi, w śledztwie prowadzonym przez sędziego Władysława Bednarza* [tekst źródłowy nr 38];

filmy:

- film „Adam Grabowski” – ze strony <https://www.zabikowo.eu/niemiecki-obo-z-zaglady-kulmhof/filmy>;

fotografie:

- Wnętrze spalonego spichlerza ze zwęglonymi ciałami ostatnich więźniów. Ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [fotografia nr 6];
- Zniszczony spichlerz w Chełmnie nad Nerem. Fot. z akt śledztwa Władysława Bednarza. Ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie [fotografia nr 9].

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie

Nauczyciel, odwołując się do wiedzy uczniów, prosi, aby przypomnieli znaczenie pojęć: *nacjonalizm*, *szowinizm* oraz uzupełnili na tablicy mapę mentalną pt. *Holocaust*.

Nauczyciel, w krótkim wykładzie, informuje uczniów o tym, że obóz w Chełmnie nad Nerem (obóz zagłady Kulmhof) był pierwszym obozem zagłady Żydów na okupowanych ziemiach polskich. Wykład ilustruje mapą z niemieckimi obozami zagłady na ziemiach polskich [materiał pomocniczy nr 1] oraz zdjęciami obozu [Wnętrze spalonego spichlerza ze zwęglonymi ciałami ostatnich więźniów; Zniszczony spichlerz w Chełmnie nad Nerem]. Nauczyciel zapisuje na tablicy temat lekcji

i wyjaśnia, że celem lekcji będzie poznanie na przykładzie obozu zagłady Kulmhof, do jakich zagrożeń może prowadzić skrajny nacjonalizm.

II. Rozwinięcie

1. Badanie i przekształcanie:

- Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy i przydziela poszczególnym grupom zadania [załącznik nr 1] oraz materiały źródłowe [teksty źródłowe nr: 17, 18, 36, film „Adam Grabowski”]. Każda grupa otrzymuje inne źródło. Nauczyciel poleca uczniom, aby na podstawie źródła przygotowali odpowiedzi na pytania oraz zapisali trzy – ich zdaniem najważniejsze – informacje wynikające ze źródeł, które umieszczą na mapie mentalnej pt. „Obóz zagłady Kulmhof”.
- Grupy analizują źródła i przygotowują się do prezentacji wyników pracy na forum.

2. Prezentacja:

- Wybrani przez grupę liderzy prezentują wyniki pracy całej klasie.
- Uczniowie, za pomocą karteczek samoprzylepnych, uzupełniają na tablicy mapę mentalną pt. „Obóz zagłady Kulmhof”. Nauczyciel może doprecyzować wypowiedź grupy czwartej o informacje dotyczące świadka wydarzeń: Adam Grabowski, jako 10-letni chłopiec, obserwował samochodowe transporty, które przejeżdżały przez Dąbie z Żydami z okolicznych prowincjonalnych gett do obozu zagłady w Chełmnie.

III. Podsumowanie

1. Nauczyciel inicjuje krótką dyskusję na temat: Czego nauczył nas *Holocaust*?, zapisuje na tablicy pytanie i hasłowo odpowiedzi, które pojawią się w dyskusji.

2. Nauczyciel pokazuje zdjęcia lub krótki film o wybranym ludobójstwie XX w. po II wojnie światowej (około dwóch minut). Materiał stanowi wprowadzenie do pracy domowej.

3. Zadanie domowe:

Przygotuję pracę na temat: Czy możemy pozwolić sobie na niepamięć o *Holocaust*? Praca może mieć dowolną formę, np. plakatu, notatki, wiersza.

Uwagi do realizacji:

1. Temat przewidziany jest do realizacji po lekcji dotyczącej tolerancji i przejawów ksenofobii. Celem zajęć nie jest poznanie dokładnej faktografii obozu zagłady Kulmhof, ale pokazanie uczniom – poprzez odwołanie się do konkretnego obozu zagłady – do czego może prowadzić skrajny nacjonalizm.
2. Temat można kontynuować na lekcji historii. W ten sposób nauczyciel stworzy uczniom warunki do dłuższej dyskusji czy wprowadzenia obszerniejszych informacji dotyczących ludobójstwa po II wojnie światowej i rozmowy na temat praw człowieka.
3. Z materiałów wypracowanych podczas lekcji oraz wybranych prac domowych można przygotować w szkole wystawę pt. „Obóz zagłady Kulmhof. Czy możemy pozwolić sobie na niepamięć o *Holocaust*?”. Wystawa może być zaprezentowana 27 stycznia, w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu lub 19 kwietnia – w Dzień Pamięci o Holocaustie i przeciwdziałaniu zbrodniom przeciwko ludzkości.
4. Na lekcji zaplanowano pracę z różnorodnymi źródłami, zarówno pod względem rodzaju źródła jak i treści. Dzięki takiemu doborowi źródeł, uczniowie mają możliwość spojrzenia na obóz zagłady Kulmhof oczami mieszkańca Chełmna, niemieckiego nadleśniczego, dorosłego więźnia obozu wykonującego pracę grabarza oraz 10-letniego chłopca, który obserwował transporty ludności żydowskiej do obozu zagłady Kulmhof.
5. Uczniowie są przydzielani do grup metodą losową – warto tę czynność wykonać na wcześniejszej lekcji. W czasie przerwy należy

przygotować salę do pracy w grupach poprzez odpowiednie ustawienie stolików.

6. Na lekcji uczniowie dwukrotnie pracują metodą mapy mentalnej. Metoda ta nie tylko porządkuje, syntetyzuje i utrwala wiedzę, ale pozwala także na wskazanie związków przyczynowo-skutkowych.
7. Pomimo tego, że grupa pracuje z jednym źródłem, warto zadbać o to, aby każdy uczeń w grupie miał swój egzemplarz tekstu. Członkowie grup podejmują decyzję, czy tekst zostanie odczytany na głos, czy też każdy uczeń przeczyta tekst samodzielnie, a następnie grupa wspólnie przygotowuje odpowiedzi na pytania. Grupy muszą także ustalić, jakie informacje zapiszą na temat obozu zagłady Kulmhof, które następnie umieszczą na mapie mentalnej. Uczniowie zapisują informacje na kartkach samoprzylepnych, które przyklejają do tablicy lub planszy z tytułem mapy.
8. Część podsumowująca i zadanie domowe zostało zaplanowane w ten sposób, aby uczniowie podjęli próbę refleksji nad tym, czy ludzie wyciągnęli naukę z *Holocaustu*. W tym celu, jako wstęp do zadania domowego, należy przekazać uczniom krótką informację o wybranym ludobójstwie, którego dokonano po II wojnie światowej. Mogą to być zdjęcia z krótkim komentarzem dotyczącym, np. masakry Tutsi przez ekstremistów Hutu w Rwandzie w 1994 roku, masakry bośniackich muzułmanów w Srebrenicy w 1995 roku czy trwającego od 2003 roku konfliktu w Darfurze w Sudanie – pierwszego ludobójstwa XXI wieku.
9. Do zajęć należy przygotować większego rozmiaru kartki samoprzylepne oraz laptop, który będzie potrzebny grupie pracującej z filmem.
10. Na zakończenie lekcji nauczyciel może podsumować pracę uczniów i ocenić plusami lub oceną wypowiedzi, które wyróżniły się trafnością spostrzeżeń.

Załącznik 1

Zadania dla grup:

Grupa I. Dokonajcie analizy tekstu źródłowego nr 38 [*Fragment zeznania Andrzeja Mischczaka, które zostało złożone 14 czerwca 1945 r. przed Sądem Okręgowym w Łodzi, w śledztwie prowadzonym przez sędziego Władysława Bednarza*] i przygotujcie odpowiedzi na podane pytania. Na kartkach samoprzylepnych zapiszcie trzy waszym zdaniem najważniejsze informacje, które umieścicie na mapie mentalnej pt. „Obóz zagłady Kulmhof”.

1. Kim jest autor źródła?
2. Dlaczego zeznania Andrzeja Mischczaka są ważne?
3. Kiedy i skąd przybył pierwszy transport do obozu, kto znalazł się w tym transporcie?
4. Jak postąpiono z pierwszym transportem Żydów?

Grupa II. Dokonajcie analizy wskazanych fragmentów tekstu źródłowego nr 19 [*Fragment pamiętnika niemieckiego nadleśniczego Heinza Maya, świadka eksterminacji Żydów w obozie zagłady Kulmhof*], (tytuł oraz strony 2 i 3 tekstu) i przygotujcie odpowiedzi na podane pytania. Na kartkach samoprzylepnych zapiszcie trzy waszym zdaniem najważniejsze informacje, które umieścicie na mapie mentalnej pt. „Obóz zagłady Kulmhof”.

1. Kim jest autor źródła?
2. W jaki sposób żandarmi traktowali Żydów?
3. Jakie postawy wobec tego, co działo się w obozie Kulmhof reprezentował świadek wydarzeń oraz Niemcy przedstawieni w tekście?
4. Do czego służył młyn w obozie?

Grupa III. Dokonajcie analizy wskazanych fragmentów tekstu źródłowego nr 18 [*Świadectwo Jakuba Grojnowskiego, przymusowego grabarza z Chełmna, złożone w warszawskim getcie w 1942 r.*], (tytuł, akapit: 1, 2, 7) i przygotujcie odpowiedzi na podane pytania. Na kartkach

samoprzylepnych zapiszcie trzy waszym zdaniem najważniejsze informacje, które umieścicie na mapie mentalnej pt. „Obóz zagłady Kulmhof”.

1. Kim jest autor źródła?
2. Jak zachowywali się Żydzi-grabarze?
3. W jaki sposób załoga obozowa traktowała Żydów w momencie przybycia transportu do obozu?
4. Jak sądzicie, czym takie traktowanie było spowodowane?

Grupa IV. Film pt. „Adam Grabowski”

Na podstawie filmu „Adam Grabowski” przygotujcie odpowiedzi na podane pytania. Na kartkach samoprzylepnych zapiszcie trzy waszym zdaniem najważniejsze informacje, które umieścicie na mapie mentalnej pt. „Obóz zagłady Kulmhof”.

1. Kim jest autor źródła?
2. Jakie wydarzenia opisuje świadek?
3. Jak postąpili żandarmi wobec uciekiniera z transportu?
4. Kto pomógł żandarmom w ujęciu młodego mężczyzny zbiegłego z transportu?